

แนวคิดฟาสซิสต์ของมุสโสลินี กับบทบาททางการเมืองของ
จอมพล ป. พิบูลสงคราม: การศึกษาผ่านแง่มุมของ
จิตวิญญาณ ชีวิตของพลเมือง และรัฐ
The Study of Field Marshal P. Pibulsonggram's
Politics in the Perspectives of Mussolini's Fascism: Spirit,
Citizenship, and State

ญาเรศ อัครพัฒนานุกุล¹

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้ เป็นการศึกษาบทบาททางการเมืองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ผ่านการอธิบายตามแนวคิดฟาสซิสต์ของมุสโสลินี ในแง่มุมของความคิดทางการเมือง เพื่อเพิ่มทางเลือกในการประยุกต์ใช้แนวคิดฟาสซิสต์ อธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองของไทย สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ผลการศึกษาพบว่า การแสดงบทบาททางการเมืองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม สามารถอธิบายผ่านแนวคิดฟาสซิสต์ของมุสโสลินี ในประเด็นส่วนใหญ่ได้แก่ เรื่องจิตวิญญาณ และความคิดเรื่องพลเมือง ชีวิตหน้าที่ และประวัติศาสตร์ รวมถึงรูปแบบการปกครอง ยกเว้นความคิดที่แตกต่างกันในเรื่องรัฐและชาติ โดยมุสโสลินีจะเน้นรัฐมากกว่าชาติ เพราะรัฐเป็นที่รวมของพลเมืองและจิตวิญญาณแบบฟาสซิสต์ ซึ่งต่อมากจึงพัฒนาเป็นชาติในภายหลัง แต่

¹ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. บทความวิจัยเรื่องนี้ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง "การเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการอธิบายตามความคิดทางการเมืองแบบฟาสซิสต์ของมุสโสลินี" พุทธินันตชน มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ประจำปีการศึกษา 2552. Email : yingyared@gmail.com

จอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับให้ความสำคัญกับการรวมเชื้อชาติต่างๆ เข้าร่วมเป็นชาติเดียวคือ “ชาติไทย” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับชาติมากกว่ารัฐ

คำสำคัญ : ฟาสซิสต์/ ความคิดทางการเมือง/ เบนิตो มูสโสลินี/ จอมพล ป. พิบูลสงคราม/ เผด็จการเบ็ดเสร็จ

Abstract

This work is an explanation study of Mussolini's Fascist in Field Marshal P. Pibulsonggram's Politics, political thought realm. An Aim of this work is to applied Fascism for explain Thailand politics phenomenon in Field Marshal P. Pibulsonggram.

The research find that Political Roles of Field Marshal P. Pibulsonggram match with Mussolini's Fascism in the idea of the Spirit, Life, duty, history, citizenship, and form of government, except the idea of state and nation. While Mussolini points out the idea of state before nation, Field Marshal P. Pibulsonggram stresses the idea of nation before state.

Keyword: FASCISM/ POLITICAL THOUGHT/ BENITO MUSSOLINI/ FIELD MARSHAL P. PIBULSONGGRAM/ TOTALITARIANISM

บทนำ

อาจกล่าวได้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ถือเป็นผู้นำคนหนึ่งของไทยที่มีความสำคัญ และบทบาทต่อประวัติศาสตร์การเมือง แม้ว่าจะงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีการศึกษาที่มุ่งอธิบายบทบาททางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม จากแง่มุมของบริบททางความคิดทางการเมือง บทความวิจัยนี้ จึงต้องการศึกษาความคิดทางการเมืองแบบฟาสซิสต์ของมูสโสลินี และนำมาสร้างเป็นกรอบตัวแบบในการอธิบายบทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพื่อแสดงให้เห็นว่า

เราสามารถนำความคิดทางการเมืองชุดที่ได้ศึกษานี้ มาอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองดังกล่าวได้มากน้อยในระดับใด โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน คือ จิตวิญญาณ พลเมือง และรัฐ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประยุกต์ใช้แนวคิดฟาสซิสต์ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองของไทย สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม
2. เพื่อแสวงหาทางเลือกในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมือง และเปิดพื้นที่ในทางวิชาการให้มีความหลากหลายมากขึ้น จากงานวิชาการที่มีอยู่เดิม

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับ การอธิบายตามความคิดทางการเมืองแบบฟาสซิสต์ของมุสโสลินี” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ที่มุ่งเน้นการวิเคราะห์เชิงตีความ (Interpretative Analysis) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะของการพรรณนา (Descriptive) เป็นหลัก โดยเลือกใช้วิธีการศึกษาและเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก โดยแบ่งการศึกษาใน 2 ส่วนด้วยกัน ได้แก่

1. ศึกษา “กรอบแนวคิดฟาสซิสต์ของมุสโสลินี” เพื่อใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์บทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้การเก็บข้อมูลโดยการศึกษาตำรา เอกสารทางวิชาการ บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยมีงานเรื่อง ‘The Doctrine of Fascism’ เป็นหลัก
2. ศึกษาปรากฏการณ์ หรือศึกษากรณีปัญหา ซึ่งมีหน่วยในการศึกษา คือ “จอมพล ป. พิบูลสงคราม” ในส่วนนี้ เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูล เพื่อสร้างคำอธิบายบทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตามกรอบแนวคิดที่ได้สร้างขึ้นในส่วนแรก เพื่อนำไปสู่การตอบคำถามหลักของงานวิจัยในท้ายที่สุด การศึกษาในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลโดยเก็บข้อมูลจากการศึกษาและตีความจากทั้งเอกสารขั้นต้น (Primary Documents) และเอกสารชั้นรอง (Secondary Documents)

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. แนวคิดฟาสซิสต์ของมุสโสลินี กับบทบาททางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม:

การศึกษาผ่านแง่มุมความคิดเรื่องจิตวิญญาณ

สำหรับมุสโสลินี แนวคิดฟาสซิสต์ซึ่งมีจุดเริ่มต้นที่การสร้างการรักษาและพัฒนาปรับปรุงกระบวนการทางจิตวิญญาณ หรือการสร้างบุคลิก ลักษณะ ความเชื่อ แบบฟาสซิสต์ในการเสียสละเพื่อส่วนรวม และสร้างพลเมืองที่สูงส่งกว่า สัญชาตญาณดิบตามธรรมชาติ ซึ่งก็คือการสร้างสามัคคีระหว่างมนุษย์ นั้น เป็นเรื่องที่ต้องเข้าไปกระทำจากภายใน และมีความแตกต่างจากการสร้างบุคลิก ลักษณะ ความเชื่อ แบบทั่วไป ที่สอดคล้องกับสัญชาตญาณการทำตามความพึงพอใจและเห็นแก่ความสุขส่วนตัวตามธรรมชาติ โดยจิตวิญญาณแบบฟาสซิสต์ จะเข้าไปยกระดับมนุษย์ผ่านกฎศีลธรรม ซึ่งเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ระหว่างมนุษย์เข้าไว้ด้วยกัน ดังที่มุสโสลินีกล่าวว่า

“โดยสรุปแล้ว ฟาสซิสต์ไม่ได้เพียงบัญญัติกฎเกณฑ์/กฎหมาย และก่อตั้งสถาบันต่าง ๆ ในสังคม เท่านั้น แต่ฟาสซิสต์ ยังเป็นผู้ให้การศึกษอบรม และเป็นผู้สนับสนุนชีวิตทางจิตวิญญาณด้วย เป้าหมายของมัน จึงไม่ได้เป็นเพียงการก่อร่างสร้างชีวิตเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการกำหนดเนื้อหา ทั้งบุคลิก ลักษณะ และความเชื่อ/ศรัทธา ของมนุษย์อีกด้วย...”

(Mussolini, 2006: 35)

“...ฟาสซิสต์ไม่ได้มองโลกแต่เพียงแคผิวเผิน ซึ่งเป็นการมองแต่ทางด้านวัตถุ อันส่งผลให้มนุษย์กลายเป็นเพียงปัจเจกที่ยืนหยัดอยู่อย่างโดดเดี่ยว คำนึงถึงแต่ตนเอง และถูกครอบงำโดยกฎของธรรมชาติ ซึ่งเป็นแรงผลักดันตามสัญชาตญาณให้พวกเขาใช้ชีวิตตามความพอใจของตนเอง และพึงพอใจกับความสุขเพียงชั่วครั้งชั่วคราว ฟาสซิสต์ไม่ได้มองมนุษย์เพียงในฐานะปัจเจก แต่รวมถึงระดับชาติ และรัฐ ซึ่งเชื่อมโยงพวกเขาไว้ด้วยกฎของศีลธรรม ที่มีทั้งจารีตประเพณี และภาระหน้าที่ในการยับยั้งสัญชาตญาณดิบของมนุษย์ ไม่ให้เข้าใกล้ลัทธิแห่งความพึงพอใจ ด้วยการสร้างชีวิตที่สูงส่งขึ้น และกำหนดหน้าที่ให้กับชีวิต

ที่เป็นอิสระจากเวลาและสถานที่ ซึ่งปัจเจกจะกระทำได้โดยการเสียสละตนเองด้วยการละทิ้งผลประโยชน์ส่วนตน และโดยความตาย ที่สามารถเข้าถึงการดำรงอยู่ของจิตวิญญาณอันบริสุทธิ์ได้ ในค่านิยมของมนุษย์ผู้นั้น เช่นเดียวกับที่มีอยู่ในมนุษย์ทั่วไป" (Mussolini, 2006: 8)

ดังนั้น หากเราจะมองว่าบทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็คือการดำเนินตามแนวคิดฟาสซิสต์ในงานของมูสโสลินี เราก็จะต้องค้นหาความคิดเรื่องจิตวิญญาณที่ปรากฏอยู่ในบทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งผู้ศึกษาได้ค้นพบผ่านการอธิบายในหัวข้อต่างๆ ดังต่อไปนี้

1.1 จิตวิญญาณในการเสียสละเพื่อส่วนรวม และยกระดับมนุษย์

ในการดำเนินบทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เราจะพบว่า มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับการผลักดันให้คนไทยเสียสละ และการยกระดับมนุษย์ผ่านกฎที่อยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมเพื่อความสามัคคี เช่นเดียวกับจิตวิญญาณแบบฟาสซิสต์ นั่นก็คือ นโยบายที่เกี่ยวกับการสร้างชาติ และความทันสมัย ที่กำหนดให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติตนตามวิถีทางของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งสามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะ

ลักษณะแรก คือลักษณะที่เห็นได้ชัดเจนในนโยบายสร้างชาติที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ชาตินิยมเรื่องความเสียสละ อย่างเช่นที่ปรากฏในคำขวัญ “ตัวตายดีกว่าชาติตาย” หรือในช่วงของการเรียกร้องให้เสียสละเพื่อบ้านเมืองในภาวะที่ชาติเกิดสงคราม ทั้งสงครามอินโดจีนและกรณีสงครามโลกครั้งที่ 2 ด้วยการประกอบอาชีพและเก็บออมให้มากที่สุดเพื่อใช้เป็นกำลังในยามที่ชาติต้องการ หรือด้วยการสมัครเข้าเป็นทหารเมื่อยามที่ชาติต้องการ ตัวอย่างเช่น คำปราศรัยเรื่องการขอปรับปรุงเขตแดน เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2483 และคำกล่าวต่อนักศึกษามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ที่มาชุมนุมหน้ากระทรวงกลาโหม 8 ตุลาคม 2483 ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต่อไปนี้ ตามลำดับ (อ้างถึงในวรรณณ, 2548 : 135)

“...ในทางเศรษฐกิจ เราต้องเข้มแข็งร่วมกันทุกทาง ซึ่งไม่มีอะไรเป็นของยากที่จะปฏิบัติไม่ได้ ข้าพเจ้าขอเสนอเป็นข้อคิดอย่างสังเขปว่า ทุกท่านจะต้องหารายได้ให้มากที่สุดเท่าที่ท่านจะสามารถเก็บไว้ให้ได้

มากที่สุด และใช้ให้น้อยที่สุด ส่วนในหน้าที่ของรัฐบาลนั้น รัฐบาลก็จะได้พิจารณาปรับปรุงให้เหมาะกับสถานการณ์ ถ้าหากเราจะต้องเข้าสู่สงครามดังกล่าวข้างต้น...”

“...ขอให้ทุกท่านจงหันสร้างตนของท่านให้เป็นพลเมืองของชาติ และกลับไปประกอบกิจการของท่านตามหน้าที่ ด้วยกำลังใจอันว่าจริงในวันข้างหน้า แม้รัฐบาลมีความจำเป็นจะต้องขอแรงท่านให้เสียสละชีวิตและเลือด เพื่อประเทศชาติ ข้าพเจ้าก็จะได้แจ้งให้ทราบโดยไม่ลืมนักศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเลย...”

ลักษณะที่ 2 เป็นการสร้างจิตวิญญาณผ่านนโยบายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การกำหนดแนวทางการแต่งกายของประชาชนใหม่ เช่น การกำหนดให้สวมหมวกสวมรองเท้า และการเรียกร้องให้สตรีสวมเสื้อและไว้มวยยาว รวมถึงการปรับปรุงกิจวัตรประจำวันของคนไทย เช่น การแบ่งเวลาทำงานและพักผ่อน การกำหนดแบบแผนการใช้เวลาว่าง หรือการปรับปรุงวัฒนธรรมใหม่ตามแบบตะวันตก ตลอดจนลักษณะนิสัยและกิจกรรมต่างๆ อย่างเช่น การใช้ช้อนส้อมหรือห้ามกินหมาก โดยนโยบายการสร้างชาติทั้งเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ดังกล่าว ก็คือรูปธรรมของการเสียสละตนเองในการละทิ้งพฤติกรรมแบบเดิมๆ ของประชาชนไทย พร้อมกันกับที่ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนใหม่เพื่อสร้างรัฐไทยที่ดีตามความคิดของจอมพล ป. พิบูลสงคราม อีกทั้งยังเป็นการยกระดับชีวิตของมนุษย์ซึ่งก็คือการสร้างวินัยของไทยแบบใหม่ๆ ที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม มองว่าสูงส่งกว่านิสัยตามสัญชาตญาณดิบแบบเดิมๆ อย่างเช่น การกินหมาก หรือการไม่ใส่หมวกและรองเท้า ซึ่งทั้งหมดนี้ มีสิ่งที่แฝงอยู่ก็คือ ถ้าทุกคนทำตามนโยบายสร้างชาติดังกล่าวพร้อมกัน ก็จะเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีของคนในชาติ นั่นเอง

1.2 กระบวนการทางจิตวิญญาณ

สำหรับกระบวนการทางจิตวิญญาณนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใช้การต่อสู้ 2 ลักษณะ เพื่อสร้างและรักษาความคิดแบบของตน ได้แก่ การต่อสู้ที่เป็นการกระทำทั้งที่ใช้ความรุนแรงและไม่ใช้ความรุนแรง ซึ่งสามารถมองเห็นได้โดยตรง และการต่อสู้ในทางความคิดที่ไม่สามารถมองเห็นได้ในเชิงประจักษ์โดย

อาศัยวิธีการ 2 ประการ ตามที่ปรากฏในงานของมุสโสลินี ได้แก่ การบังคับให้อยู่ในระเบียบวินัย และการใช้อำนาจหน้าที่

ประการแรก การบังคับให้อยู่ในระเบียบวินัย เป็นเรื่องที่มุสโสลินีมองว่า นอกจากจะเป็นการใช้กำลังบังคับในเชิงประจักษ์ ยังรวมถึงการใช้กำลังอำนาจบังคับจากความคิด ความเชื่อ ภายในจิตสำนึกของมนุษย์ ด้วยวิธีการต่างๆ ที่ไม่ได้เป็น หรือทำให้ดูเหมือนว่าไม่ได้เป็นการใช้กำลังอำนาจบังคับ ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ดำเนินการทั้ง 2 รูปแบบ ในรูปแบบที่ใช้อำนาจบังคับอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งเป็นการต่อสู้ในลักษณะการกระทำ ก็คือ การปรากฏผ่านคำสั่ง และกฎหมาย เช่น กติกาสัญญาพันธไมตรีระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น พ.ศ.2484 เพื่อแสดงหลักฐานทางกฎหมายถึงความเป็นพันธมิตรร่วมกัน หรือ การที่รัฐบาลออกพระราชกฤษฎีกาให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข มีอำนาจระบุมหรศพเครื่องดนตรีที่ใช้เครื่องอุปกรณ์การเล่น วิถีเล่น และถ้าจะเล่น สิ่งที่ต้องห้ามจะต้องได้รับอนุญาตก่อน นอกจากนี้ ยังมีกฎหมายอื่นๆ ที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กำหนดขึ้นในระหว่างการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกด้วย (เทียมจันทร์, 2521: 146)

ในขณะที่รูปแบบที่ไม่ใช้อำนาจบังคับ ซึ่งเป็นการต่อสู้ในทางความคิดนั้น ได้ดำเนินการผ่านการใช้คำขวัญ บทเพลง บทความ วาทะของผู้นำ รายการสนทนา นายมัน – คง (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน สุวิมล, 2531 : 92) การใช้สัญลักษณ์ คำแนะนำ แบบเรียน และศิลปวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น สุนทรพจน์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในวันที่ 8 ตุลาคม 2483 กล่าวแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองที่มาสนับสนุนรัฐบาลในการเรียกร้องดินแดนจากฝรั่งเศส ณ บริเวณหน้ากระทรวงกลาโหม (อ้างถึงใน วรวรรณ, 2548 : 120 – 121) ว่า

“... อย่างไรก็ดี เมื่อพี่น้องทั้งหลายได้มีความสามัคคีพร้อมใจกันร่วมกับข้าพเจ้าเช่นนี้ ก็หวังว่าความปรารถนาดีของไทยเรา คงจะเป็นผลสำเร็จไม่ต้องสงสัยเลย...”

หรือการใช้วิธีการในรูปของเทคโนโลยีและวัฒนธรรมเท่าที่จะมีในสมัยนั้นเป็นเครื่องมือ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผ่านวิทยุกระจายเสียงของกรมโฆษณาการ บทเพลงประกอบ และละครโดยกรมศิลปากร ในรูปของการผสมผสานระหว่าง

การปลุกจิตสำนึกของคนในชาติในการสร้างลัทธิชาตินิยมผ่านเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชาติ ความสามัคคีปรองดอง การเสียสละ การสวดศีวีรชนและบุคคลตัวอย่าง การปรับปรุงชื่อประเทศ การกระตุ้นให้เป็นคนมีระเบียบวินัยในการประกอบอาชีพ การทำหน้าที่ของพลเมือง การศึกษา และการแต่งกาย (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน สุมณฑา, 2540: 60 - 116) ด้วยการนำวัฒนธรรมทางดนตรีและนาฏศิลป์เป็นสื่อกลาง เช่น บทละครและบทเพลงที่ปลุกใจเน้นความรักในประเทศชาติ ทั้งหมดนี้เพื่อแทรกซึมเข้าไปในจิตใจของคนรุ่นนั้น และถ่ายทอดออกมาเป็นวัฒนธรรมทางดนตรี และนาฏศิลป์ต่อไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้ก็ได้ถูกกำหนดให้เป็นหลักสูตรการเรียนการสอนของคนรุ่นต่อไป และบุคลากรทางการศึกษาที่เป็นผู้ถ่ายทอดและปลุกฝังลัทธิชาตินิยมต่อไปอีกทอดหนึ่งคือ ครู (อดิพร, 2543 : 61) ทั้งนี้ บุคคลสำคัญที่ได้รับมอบหมายจากจอมพล ป.พิบูลสงคราม ให้ส่งเสริมความคิดในการปลุกใจให้รักชาติ สร้างความสามัคคีระหว่างคนในชาติ และยอมเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อประเทศชาติ ผ่านการเผยแพร่ทางวัฒนธรรมโดยใช้ดนตรีและนาฏศิลป์เป็นสื่อกลาง และเป็นบุคคลที่มีบทบาทอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรดนตรีและนาฏศิลป์ ก็คือ หลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ ก่อสร้างโรงละคร ประพันธ์บทละครและเพลงปลุกใจรักชาติจำนวนมาก ได้แก่ บทละครขนาดใหญ่ 24 เรื่อง บทละครเรื่องเล็กสำหรับแสดงบนเวที 2 เรื่อง บทละครเรื่องเล็กสำหรับแสดงทางโทรทัศน์ บทโทรทัศน์ บทวิทยุกระจายเสียง 35 เรื่อง บทเพลงที่แสดงในโอกาสต่างๆ 27 เรื่อง บทเพลงในละครและที่ไม่บรรจจุอยู่ในละคร 14 เพลง รวมถึงเป็นผู้อำนวยการสร้างและผู้กำกับการแสดงเอง อีกด้วย (ฤดิชนก, 2546 : 236 – 237)

หนังสือพิมพ์	คำขวัญ สดุดี
นิกร	แนวพิบูลสงคราม
สุวันภูมิ	ความปลอดภัยของชาติอยู่ที่เชือผู้นำ
ศรีกรุง	เชือพิบูลสงครามชาติไม่แตกสลาย
ประชามิตร	เชือพิบูลสงคราม ชาติปลอดภัย

หนังสือพิมพ์	คำขวัญ สดุดี
ไทยราษฎร์	เชื่อพิบูลสงคราม ชาดไม่แตกแยก
ประมวญวัน	เชื่อผู้นำทำให้ชาติพ้นภัย
สุภาพบุรุษ	เชื่อมั่นในท่านผู้นำ ชาตจะปลอดภัย
ข่าวภาพ	เชื่อและตามผู้นำชาติจะสวัสดิ์
ประชาชาติ	ความปลอดภัยของชาติอยู่ที่เชื่อและทำตามท่านพิบูลสงคราม
บางกอกคอนริเกิล	One Nation-Thailand One Leader-Pibulsonggram One Aim-Victory ชาติเดียว คือ ประเทศไทย ผู้นำคนเดียว คือ ท่านพิบูลสงคราม ที่หมายเดียว คือ ชัยชนะ

ตารางที่ 1 ตัวอย่างคำขวัญ คำสดุดีที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ (นพรัตน์, 2536: 18)

นอกจากนี้ ยังมีตัวอย่างของการใช้อำนาจผ่านการต่อสู้ทางความคิดในเรื่องสัญลักษณ์ ได้แก่ การกำหนดให้วันที่ 10 ธันวาคม เป็นวันรัฐธรรมนูญ และวันที่ 24 มิถุนายน เป็นวันชาติ และมีการทำพิธีวางศิลาฤกษ์ “อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย” และสร้างเหรียญที่ระลึก ในงานวันชาติเมื่อปี พ.ศ.2482 และ 2483 การกำหนดให้มีการเคารพธงชาติ การยกเลิกประเพณีดั้งเดิม ทั้งประเพณีการหมอบคลาน การบวงสรวงสังเวยในพระราชพิธี การเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่จาก 1 เมษายนเป็น 1 มกราคมการยกเลิกบรรดาศักดิ์การชักชวนให้เลิกความนิยมใช้ฤกษ์ การปรับปรุงภาษา การสร้างวัฒนธรรมแบบใหม่ เช่น การแต่งกาย การสวมหมวก การเลิกกินหมาก และรวมถึงการใช้สัญลักษณ์รูปแบบบารมีหรือความชอบธรรมส่วนบุคคลของผู้นำ เป็นการกำหนดรูปแบบสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับรูปแบบความเป็นสมัยใหม่ โดยเน้นการสร้างชาติทางวัฒนธรรมและอื่นๆ ภายใต้การ “เชื่อผู้นำ” สัญลักษณ์ดังกล่าว ได้แก่ การใช้ “ไก่” และ “สีเขียว” เป็นสัญลักษณ์

ประจำตัวของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และการชักชวนให้ระดับผู้นำไวกีในบ้าน ทั้งนี้ การใช้สัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นผู้นำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เปรียบเสมือนการใช้เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ประชาชนสามัคคีรวมใจกันเป็นหนึ่งเดียว โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนยึดผู้นำมากกว่าตามอย่างญี่ปุ่น จอมพล ป. พิบูลสงคราม นั่นเอง

ประการที่สอง สำหรับการใช้อำนาจหน้าที่ ซึ่งเป็นการต่อสู้ทั้งในเชิงการกระทำและความคิด เราจะพบว่า หน่วยงานของรัฐตั้งแต่ระดับกระทรวงจนถึงหน่วยงานท้องถิ่น คือ ระดับหมู่บ้าน มีการสั่งงานตามขั้นตอนเพื่อปลูกฝังความรู้สึกชาตินิยม เช่น การที่รัฐบาลเรียกประชุมข้าหลวงประจำจังหวัดทั่วประเทศ เพื่อชี้แจงเหตุผลในการดูแลราษฎรให้ร่วมใจกันสร้างชาติ และย้ำว่าเป็นหน้าที่ของข้าหลวง ที่จะต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างของประชาชน (ปริณดา, 2543: 156) โดยข้าราชการได้ถูกเน้นความสำคัญให้เป็นบุคคลตัวอย่างและเป็นต้นแบบที่ดีในนามของรัฐบาล ซึ่งทั้งนี้ ข้าราชการเองก็ได้มีต้นแบบคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นั่นเอง

ทั้งนี้ การใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานของทางราชการที่นับว่ามีบทบาทมากที่สุดในการเผยแพร่จิตวิญญาณทางความคิดของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีดังนี้ (ปรีศนี, 2530: 25 – 26)

(1) กรมโฆษณาการ ที่มีบทบาทในการเผยแพร่นโยบายของรัฐบาลกล่าวสุนทรพจน์ และคำปราศรัยของท่านนายกรัฐมนตรีในโอกาสต่างๆ รวมทั้งรายการสนทนานายมันและนายคง ซึ่งเปรียบเสมือนกระบอกเสียงของรัฐบาลที่ออกกระจายเสียงทุกวัน

(2) สภาวัฒนธรรม ซึ่งถูกสร้างในปี พ.ศ.2485 มีขึ้นเพื่อสร้างชาติให้มีวัฒนธรรมเจริญเทียบเท่านานาชาติ โดยการรักษาและฟื้นฟูวัฒนธรรมที่ดีงามของชาติไว้พร้อมกับนำเอาวัฒนธรรมใหม่ที่เป็นที่ยอมรับของทุกชาติมาใช้ ภายใต้กรอบหน้าที่

(3) หลวงวิจิตรวาทการ เป็นผู้ได้รับมอบหมายตามอำนาจหน้าที่ให้เป็น ‘ผู้ปลูกต้นรักชาติ’ เช่น การแสดงปาฐกถา การบรรยาย การแสดงสุนทรพจน์ การเขียนบทละครประวัติศาสตร์ การแต่งเพลงปลุกใจให้รักชาติ เป็นต้น โดยเนื้อหา

ของงานดังกล่าวจะสอดแทรกความรู้สึกชาตินิยม ให้รักชาติบ้านเมือง ปฏิบัติตามผู้นำ เน้นความสามัคคี และความยิ่งใหญ่ของชาติ

(4) การใช้อำนาจหน้าที่ของรัฐบาลในการควบคุมหนังสือพิมพ์ และใช้เป็นเครื่องมือโฆษณาชักชวนในการเขียนบทความส่งเสริมสนับสนุนนโยบายของรัฐ โดยเฉพาะการตีพิมพ์คำสดุดีของจอมพล ป. พิบูลสงคราม บนหน้าหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ ส่วน จอมพล ป. พิบูลสงคราม เอง ก็สามารถเขียนบทความโดยใช้นามปากกา “สามัคคีชัย และอกไก่” ส่งให้ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์เป็นประจำ

(5) การสั่งงานผ่านกระทรวง เช่น สั่งงานผ่านกระทรวงมหาดไทยเรื่องการบังคับสอดส่องดูแล ซึ่งมีการสั่งงานไปตามขั้นตอน ผ่านข้าหลวงประจำจังหวัด นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือกระทรวงศึกษาธิการในกรณีของการจัดอบรมครูทั่วประเทศเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรม (อติพร, 2543: 17)

1.3 สถานะทางความคิดทางการเมืองเมื่ออธิบายจากความคิดเรื่องจิตวิญญาณ

สำหรับมุสโสลินี

“เช่นเดียวกับความคิดทางการเมืองอื่นๆ ฟาสซิสต์เป็นทั้งการกระทำและความคิด โดยเป็นการกระทำซึ่งมีหลักการ และเป็นหลักการที่เกิดขึ้นจากระบบของพลังทางประวัติศาสตร์ที่ได้สอดแทรกหลักการเข้าไปและดำเนินการบนประวัติศาสตร์จากภายใน ฟาสซิสต์จึงมีทั้งรูปแบบที่สัมพันธ์กับความเป็นไปของเวลาและสถานที่เฉพาะหนึ่งๆ แต่ในขณะเดียวกัน มันก็มีบริบททางความคิดที่เป็นการแสดงออกของความจริงที่เหนือกว่าขอบเขตของประวัติศาสตร์ความคิด...” (Mussolini, 2006 :7)

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าฟาสซิสต์มีสถานะเป็นความคิดทางการเมืองที่มีชุดของระบบความคิด ความเชื่อของมนุษย์ร่วมกัน บนพื้นฐานหรือบริบทของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์อิตาลี ซึ่งได้กลมกลืนข้อเท็จจริงและคุณค่า หรือวิธีการ และจุดหมายปลายทางเข้าไว้ด้วยกัน รวมทั้งสามารถยึดโยงกลุ่มคน หรือชนชั้นที่มีความเชื่อเดียวกันเข้าไว้ด้วยกันได้ ซึ่งนอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของแนวคิดฟาสซิสต์กับประวัติศาสตร์แล้ว ยังเชื่อมโยงกับการสร้าง

ความจริงสากล ซึ่งเป็นชุดของความคิดแบบฟาสซิสต์ อันได้แก่ การเสียสละและ
ละทิ้งผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อปกป้องรัฐ ด้วย (ชลธิศ, บรรยาย, 7 กรกฎาคม 2549)

เมื่อพิจารณาแนวคิดฟาสซิสต์ของมุสโสลินีเปรียบเทียบกับบทบาท
ทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เราสามารถแยกการวิเคราะห์ได้
2 ประเด็นต่อเนื่องกัน คือ ประเด็นแรก เกี่ยวพันกับคำถามที่ว่า การแสดงบทบาท
ทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีสถานะเป็นความคิดทางการเมือง
หรือไม่ และถ้าใช่ คำถามในประเด็นที่สองซึ่งสืบเนื่องต่อมาก็คือ การแสดงบทบาท
ทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะความคิดทางการเมืองนั้นเป็น
ความคิดทางการเมืองชุดเดียวกับแนวคิดฟาสซิสต์หรือไม่

ในประเด็นแรก ผู้ศึกษามองว่า การแสดงบทบาททางการเมืองของ
จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีส่วนของการเป็นความคิดทางการเมืองได้ กล่าวคือ
การแสดงบทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม แสดงให้เห็นถึงความ
พยายามผสมกลมกลืนเข้ากับห้วงเวลาของบริบททางประวัติศาสตร์ก่อนช่วงของ
จอมพล ป. พิบูลสงคราม นั่นก็คือบริบทของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.
2475 ตัวอย่างเช่น การปราบปรามศัตรูทางการเมืองที่เป็นสัญลักษณ์ของระบอบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์เดิม และความพยายามในการหลอมรวมวิธีการ และ
จุดหมายปลายทางของความคิดเข้าไว้ด้วยกัน ได้แก่ ความพยายามสร้างแนวคิด
ประชาธิปไตย ซึ่งเป็นสิ่งที่ดำเนินมาตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผ่าน
การบังคับทั้งที่มองเห็น และมองไม่เห็น

ในขณะที่ประเด็นที่สอง เมื่ออธิบายจากจิตวิญญาณแล้ว บทบาท
ทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะความคิดทางการเมือง
มีฐานความคิดเดียวกับความคิดทางการเมืองแบบฟาสซิสต์ของมุสโสลินี นั่นก็คือ
การเสียสละและละทิ้งผลประโยชน์ส่วนตัว แต่หากพิจารณาต่อไป เราจะพบว่า
มีความแตกต่างในเนื้อหาของความคิด โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับรัฐ ดังจะได้
อธิบายในหัวข้อสังคมการเมือง

2. แนวคิดฟาสซิสต์ของมุสโสลินี กับบทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม:

การศึกษาผ่านแง่มุมความคิดเรื่องพลเมือง หน้าที่ และประวัติศาสตร์

2.1 พลเมือง

พลเมืองแบบฟาสซิสต์ของมุสโสลินี คือ พลเมืองที่ตระหนักรู้ถึงปัญหาของการดำเนินชีวิตอย่างเห็นแก่ตัวตามธรรมชาติ ซึ่งไม่มีคุณค่า และนำพาสู่ความตาย การดำเนินชีวิตแบบฟาสซิสต์จึงต้องผลักดันตนเองให้สูงส่งกว่ากฎตามธรรมชาติดังกล่าว นั่นก็คือการทำตามกฎศีลธรรม ที่ทำให้มนุษย์เสียสละและละทิ้งผลประโยชน์ของตนเองเพื่อส่วนรวม ได้แก่ รัฐ และชาติ อันนำไปสู่การสร้างสามัคคี ดังที่ปรากฏในงานเรื่อง The Doctrine of Fascism ตอนหนึ่งว่า

“...ฟาสซิสต์ไม่ได้มองมนุษย์เพียงในฐานะปัจเจก แต่รวมถึงระดับชาติและรัฐ ซึ่งเชื่อมโยงพวกเขาไว้ด้วยกฎของศีลธรรม ที่มีทั้งจารีตประเพณีและภาระหน้าที่ในการยับยั้งสัญชาตญาณดิบของมนุษย์ไม่ให้เข้าใกล้วงล้อมแห่งความพึงพอใจ ด้วยการสร้างชีวิตที่สูงส่งขึ้น และกำหนดหน้าที่ให้กับชีวิตที่เป็นอิสระจากเวลาและสถานที่ ซึ่งปัจเจกจะกระทำได้โดยการเสียสละตนเองด้วยการละทิ้งผลประโยชน์ส่วนตน และโดยความตายที่สามารถเข้าถึงการดำรงอยู่ของจิตวิญญาณอันบริสุทธิ์ได้ในคำนิยามของมนุษย์ผู้นั้น เช่นเดียวกับที่มีอยู่ในมนุษย์ทั่วไป” (Mussolini, 2006: 8)

“...ดังนั้น ชีวิตตามความเห็นของฟาสซิสต์ก็คือสิ่งที่จริงจัง, เคร่งครัด, และเข้มงวด การแสดงออกทั้งหมดดังกล่าวนี้อยู่บนโลกที่ได้รับการสนับสนุนโดยพลังทางศีลธรรม และขึ้นต่อความรับผิดชอบทางจิตวิญญาณ ชาวฟาสซิสต์จึงเรียกชีวิตที่ ‘สบาย’” (Mussolini, 2006: 9)

โดยชีวิตของพลเมืองประกอบด้วย 2 องค์ประกอบหลัก คือ องค์ประกอบภายนอก อันประกอบไปด้วย “...คุณค่าทางวัฒนธรรมระดับสูงในทุกๆ รูปแบบ (ศิลปะ, ศาสนา, วิทยาศาสตร์) และความสำคัญของการศึกษา ต่อจากนั้นก็ด้วยแก่นของคุณค่าในการทำงาน โดยการที่มนุษย์ควบคุมธรรมชาติและสร้างโลกของตัวเองขึ้นมา (เศรษฐกิจ, การเมือง, จริยธรรม, และกฎหมาย)” (Mussolini, 2006: 8-9) สำหรับองค์ประกอบภายใน ได้แก่ จิตสำนึก “...ของพวกเขาที่มีต่อกฎที่อยู่สูง

ขึ้นไป ที่พัวพันกับเป้าหมายของเจตจำนงที่อยู่เหนือปัจเจก...” และความสามารถ
ที่ “...ยกระดับพวกเขาให้มีจิตสำนึกในฐานะสมาชิกของสังคมแห่งจิตวิญญาณ...”
(Mussolini, 2006: 9)

เช่นเดียวกับมุสโสลินี จอมพล ป. พิบูลสงคราม ผลักดันกระบวนการ
สร้างร่างกายของพลเมืองให้สูงกว่ามาตรฐานตามธรรมชาติ ด้วยการ
กระตุ้นให้พลเมืองตระหนักถึงชาติที่กำลังก้าวสู่ความเป็นมหาอำนาจ และอารยะ
คนไทยจึงได้รับการย้าเตือนอยู่ตลอดเวลาว่า ตนกำลังอยู่ใน “ประเทศสยามใหม่”
ซึ่งกำลังพัฒนาไปสู่ความเป็นอารยะ ประชาชนชาวไทยต้องเป็นผู้ “มีวัฒนธรรมดี มีศีล
ธรรมดี มีอนามัยดี มีการแต่งกายอันเรียบร้อย มีที่พักอาศัย และมีที่ทำมาหากินดี”
ภายใต้รัฐธรรมนูญ 12 ฉบับ ที่ถือเป็นหลักการและคติในการเสริมสร้างจิตใจ ตลอดจน
ศีลธรรมอันดีงามในการดำเนินชีวิตในสังคมไทยใหม่ และเพื่อให้เห็นความใหม่
ในยุคก้าวหน้า รัฐบาลก็ได้พยายามทั้งประเพณีและความเชื่อต่างๆ ในอดีต
ออกไปกระบวนการวางระเบียบและสร้างวินัยดังที่ได้กล่าวมานี้ รัฐไม่เพียงแต่จะปรับ
เปลี่ยนร่างกายซึ่งครอบคลุมถึงการแต่งกาย กิริยา มารยาท ฯลฯ ให้เหมือนกับ
มหาอำนาจชาติตะวันตก เท่านั้น แต่ยังอ้างว่าวิถีปฏิบัติดังกล่าว ก็คืออัตลักษณ์
ของ “ความเป็นไทย” ด้วยเช่นกัน (ก้องสกุล, 2545: 168)

การที่เนื้อหาส่วนใหญ่ของการปรับปรุงพลเมืองเน้นหนักไปทาง
วัฒนธรรมนั้น อาจเป็นเพราะจอมพล ป. พิบูลสงคราม เชื่อว่าวัฒนธรรมเป็น
จิตใจของความเป็นชาติ ความเจริญหรือความเปลี่ยนแปลงในส่วนของการเมือง
เศรษฐกิจ หรือการทหาร เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงในระดับของร่างกาย ในขณะที่
ความเจริญทางจิตใจก็คือเครื่องบ่งชี้ความเจริญสมบูรณ์สูงสุดของชาติ นอกจากนี้
วัฒนธรรมยังเป็นเครื่องประกันและรักษาเอกราช และความเป็นชาติไว้ได้นานที่สุด
อีกด้วย (นครินทร์, 2533: 225 – 226)

การพัฒนาร่างกายสู่ความเป็นอารยะในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม
สะท้อนให้เห็น ร่างกายของพลเมืองที่อยู่ในฐานะโครงการของรัฐ ในกระบวนการ
กลายเป็นร่างกายในอุดมคติ เช่น ความพยายามสร้างพลเมืองยุคใหม่ให้มีร่างกาย
แข็งแรง รูปร่างที่สง่างาม และมีจิตใจที่สมบูรณ์ ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่เห็นผลในระยะเวลา
ชั่วข้ามคืน แต่เป็นโครงการระยะยาวที่ต้องกระทำต่อเนื่องไปในอนาคต (นครินทร์,
2533: 168 – 169)

2.2 หน้าทีของพลเมือง

ในเมื่อพลเมืองแบบฟาสซิสต์ต้องผลักดันตนเองให้สูงกว่ากฎธรรมชาติ ด้วยการเสียสละทั้งผลประโยชน์และความสุขส่วนตัว พลเมืองแบบฟาสซิสต์จึงต้องเป็นพลเมืองที่ทำหน้าที่ดังกล่าวด้วย โดยมุสโสลินีมองว่า การจะทำหน้าที่นี้ได้ นั้น จะต้องอาศัยการปฏิวัติและต่อสู้อย่างกล้าหาญต่อความเห็นแก่ตัวตามธรรมชาติของมนุษย์ เท่านั้น

พลเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็คือพลเมืองที่ต้องทำตามหน้าที่ด้วยเช่นกัน และในหลายเรื่อง ถือเป็นการทำตามหน้าที่ของพลเมืองภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่ประวัติศาสตร์ประจำวันของพลเมืองไทยเลยทีเดียว เช่น การยกเลิกการกินหมากและการแต่งกายแบบเก่า ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมก่อนหน้านี้มองว่าเป็นเรื่องปกติ โดยการกำหนดหน้าที่หลักๆ ภายใต้รัฐธรรมนูญทั้ง 12 ฉบับ จะกระทำการผ่านการทำหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย และระบบราชการ ดังที่ได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ นั่นเอง

2.3 ประวัติศาสตร์กับพลเมืองและหน้าที่ของพลเมือง

ในด้านของประวัติศาสตร์ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้แสดงให้เห็นการเชื่อมโยงเข้ากับพลเมืองและหน้าที่ เช่นเดียวกับแนวคิดฟาสซิสต์ของมุสโสลินี โดยประวัติศาสตร์ที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้ความสำคัญมากก็คือ ความพยายามในการต่อ ยอดระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และการสร้างความเป็นสมัยใหม่ให้กับพลเมือง ซึ่งกำหนดให้ชีวิตพลเมืองต้องเปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และต้องมีหน้าที่ตามความคิดดังกล่าว

การยกประวัติศาสตร์ขึ้นมาเพื่อสนับสนุนการดำเนินชีวิตพลเมืองตามแบบของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นี้ สามารถอธิบายได้จากแนวคิดฟาสซิสต์ของมุสโสลินีใน 3 แนวทาง กล่าวคือ ในแนวทางแรก ประวัติศาสตร์ของความพยายามสร้างความเป็นสมัยใหม่ และประชาธิปไตย แสดงให้เห็นว่าหน้าที่ของพลเมืองก็คือการต่อสู้และปฏิวัติธรรมชาติที่เห็นแก่ตัวของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวม แนวทางที่สอง ประวัติศาสตร์ของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และการแข่งขันในเวทีโลกซึ่งทำให้ไทยต้องเปลี่ยนแปลงเป็นรัฐสมัยใหม่ ได้สะท้อนให้

เห็นการทำหน้าที่ของพลเมือง ที่จะต้องปฏิบัติตนเองตามรัฐธรรมนูญ และแนวปฏิบัติทั้งหลายที่รัฐได้เผยแพร่ต่อประชาชน และแนวทางสุดท้าย ผลของการทำหน้าที่ของพลเมืองในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ถูกคาดหวังว่าจะนำไปสู่การสร้างประวัติศาสตร์ใหม่ต่อไปในอนาคต และสำหรับ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ประวัติศาสตร์ใหม่ดังกล่าว ก็คือประวัติศาสตร์ของการที่จะเห็นไทยเป็นประเทศที่เป็นมหาอำนาจและเจริญทัดเทียมนานาอารยประเทศ (นครินทร์, 2533: 168)

ในกรณีของประวัติศาสตร์ของการต่อ ยอดการเมืองหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อครั้งที่ยังคงยศพลตรี ในปี พ.ศ.2483 เคยกล่าวคำปราศรัยในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรไว้อย่างหนักแน่นว่า (อ้างถึงใน นครินทร์, 2533: 218)

“เรื่องระบอบเก่ากับระบอบใหม่นี้จะต้องรบกันไปอีกนานจนกว่าระบอบใดจะชนะ และผมขอยืนยันว่า ในชีวิตของเรา บางทีถูกรบด้วย จะต้องรบกันอีกและแย่งกันในระยะบอบเก่ากับระบอบใหม่นี้”

ทรรศนะของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความคิดในเรื่องการปฏิวัติ 2475 ว่าเป็นเพียงฉากแรกของการเริ่มต้นสถาปนาระบอบใหม่ การปฏิวัติจึงเป็นภารกิจที่ยังไม่จบสิ้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ได้มีความพอใจสูงสุดอยู่กับการมีกฎหมายรัฐธรรมนูญ หากแต่มีความมุ่งหวังว่าการมีกฎหมายรัฐธรรมนูญ และมีระบอบใหม่ ย่อมเป็นเงื่อนไขให้มีการดำเนินงานทางการเมืองอื่นๆ ต่อเนื่องไป (นครินทร์, 2533: 218–219)

อีกตัวอย่างหนึ่งของคำอธิบายในหัวข้อนี้นี้ก็คือ ปรากฏการณ์ของความรู้สึกต่อต้านชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวจีน ที่มีขึ้นตั้งแต่รัชกาลที่ 6 ดังการเปรียบเทียบให้เห็นความรู้สึกต่อต้านชาวจีนของรัชกาลที่ 6 ที่ว่า “จีนคือยิวแห่งบูรพาทิศ” เนื่องจากการที่คนจีนได้อพยพเข้ามาในเมืองไทยมากขึ้นและลักษณะของการอพยพเริ่มเป็นแบบครอบครัว ซึ่งทำให้การเลี้ยงดูบุตรหลานที่เกิดในไทยยังสามารถรักษาความเป็นจีนอยู่ได้มากกว่าแต่ก่อนที่ผู้อพยพมักจะเป็นผู้ชายเท่านั้น นอกจากนี้เมื่อเกิดการปฏิวัติจีนการหาปัจจัยสนับสนุนจาก ดร.ซุนยัตเซ็นนั้นได้พ่วงด้วยการรณรงค์ความรู้สึกชาตินิยมในหมู่ชาวจีนที่อาศัยในประเทศไทยมากขึ้น (ชาญวิทย์, 2544: 223 – 225)

เมื่อผนวกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวเข้ากับการที่ญี่ปุ่นกลายเป็นมหาอำนาจตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 5 และยิ่งเมื่อความขัดแย้งระหว่างจีนและญี่ปุ่นระเบิดเป็นสงครามขึ้นในปี พ.ศ. 2480 บริษัทการค้าของจีนในไทยก็ยังเพิ่มมาตรการในการต่อต้านญี่ปุ่นยิ่งขึ้น รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงเพิ่มความกังวลเกี่ยวกับคนจีนมากขึ้น โดยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้กำหนดมาตรการต่างๆ ที่ต่อต้านชาวต่างชาติ เช่น การบีบบังคับทางธุรกิจการค้า และสงวนสิทธิในอาชีพบางประเภทให้กับคนที่มีสัญชาติไทยเท่านั้น ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าการต่อต้านชาวต่างชาติดังกล่าวก็คือชาวจีน (ชาญวิทย์, 2544: 235)

ภายใต้การดำเนินตามมาตรการซึ่งเชื่อมโยงมาจากประวัติศาสตร์เหล่านี้ รัฐบาลโดยการนำของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เข้าไปจัดการกับชีวิตของพลเมืองด้วยการยกระดับพลเมืองให้ปฏิบัติตามที่ตามกฎที่อยู่สูงกว่าสัญญาติญาณธรรมชาติของตน เช่น ส่งเสริมให้คนไทยเข้าไปมีบทบาททางเศรษฐกิจแทนที่ชาวต่างชาติ และรณรงค์ให้คนไทยช่วยกันประกอบอาชีพอย่างแข็งขันเพื่อประเทศชาติ นั่นเอง

3. แนวคิดฟาสซิสต์ของมุสโสลินี กับบทบาททางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม:

การศึกษาผ่านแง่มุมสังคมการเมือง

3.1 ความคิดเรื่องรัฐและชาติ

ฟาสซิสต์ให้ความสำคัญกับรัฐ เพราะเป็นที่ยึดรวมของชีวิตของพลเมืองที่มีประวัติศาสตร์ร่วมกัน และมีจิตสำนึกร่วมกันในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐจากการผลักดันโดยจิตวิญญาณที่เป็นหนึ่งเดียวกัน โดยมีหน้าที่หลักในการกระตุ้นให้พลเมืองทำตามหน้าที่ของพลเมืองและเป็นตัวแทนของความยุติธรรมเพียงหนึ่งเดียวที่สามารถตัดสินความขัดแย้งต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ ดังที่มุสโสลินี กล่าวว่า “...ความรู้สึกเกี่ยวกับรัฐภายในจิตสำนึกของชาวอิตาลี ที่ว่ารัฐคือสิ่งเดียวที่คอยคุ้มครองกลุ่มและอิสรภาพของพวกเขา...” (Mussolini, 2006 : 38)

และเนื่องจากว่า

“...รัฐฟาสซิสต์ไม่ใช่ผู้เฝ้าดูแลในยามคำคืนที่ห่วงใยเพียงแต่ความ

ปลอดภัยส่วนตัวของพลเมืองเท่านั้น ... รัฐ ตามความเข้าใจและความตระหนักของฟาสซิสต์ ก็คือ สภาวะทางจิตวิญญาณและทางจริยธรรม สำหรับการสร้างความมั่นคงให้แก่องค์กรทางการเมือง ทางกฎหมาย และทางเศรษฐกิจของชาติ ซึ่งเป็นองค์กรที่ต้นกำเนิดและการเจริญเติบโตก็คือการแสดงออกของจิตวิญญาณ แม้รัฐจะค้าประกันความปลอดภัยของประเทศทั้งภายในและภายนอก แต่รัฐก็ยังคุ้มครองและถ่ายทอดจิตวิญญาณของประชาชน จากการตกแต่งยุคสมัยด้วยภาษาธรรมเนียน และความเชื่อของตัวเอง อีกด้วย...” (Mussolini, 2006 : 27)

ด้วยเหตุนี้เอง รัฐจึงสามารถสถาปนาความเป็นเจ้าของอำนาจในทางศีลธรรมที่สามารถใช้บังคับพลเมืองทุกคนภายในรัฐ ให้ทำตามกฎธรรมชาติ ที่เสียสละและละทิ้งผลประโยชน์ส่วนตัว รวมถึงความสามัคคี ผ่านกลไกที่รัฐนำมาใช้บังคับตามอำนาจหน้าที่โดยตรง และกลไกที่รัฐใช้ผ่านสถาบันอื่นๆ ในสังคม เพื่อปกป้องคุ้มครอง และรักษาทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ภายในรัฐ ทั้งพลเมืองและกิจกรรมต่างๆ ของรัฐได้ และด้วยเหตุที่รัฐฟาสซิสต์เป็นรัฐที่ “...ควบคุมการแสดงออกของพลังอำนาจทั้งหมดในธรรมชาติ ทั้งพลังอำนาจทางการเมือง พลังอำนาจทางศีลธรรม และพลังอำนาจทางเศรษฐกิจ รัฐฟาสซิสต์จึงเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์ที่สุดของรัฐสหการ ...” (Mussolini, 2006 : 40)

นอกจากนี้ประเด็นสำคัญที่ทำให้แนวคิดฟาสซิสต์ของมูสโสลินีแตกต่างจากแนวคิดแบบชาตินิยมอื่นๆ ก็คือ การให้ความสำคัญกับรัฐมากกว่าชาติ เพราะรัฐคือสิ่งที่สร้างชาติ กล่าวคือ พลเมืองและจิตวิญญาณที่เต็มไปด้วยความรู้สึกของความเป็นชาติเดียวกัน หรือทำสัญญาตกลงร่วมกัน ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ถ้าขาดการรวมตัวกันในรูปแบบรัฐ

“...พวกเราปรารถนาที่จะรวมชาติให้อยู่ภายใต้รัฐอธิปไตย ซึ่งอยู่เหนือการต่อสู้ระหว่างมนุษย์ที่ยากไร้ด้วยกัน หลังจากที่รัฐเป็นตัวแทนของความต่อเนื่องทางศีลธรรมในประวัติศาสตร์ของชาติ ถ้าปราศจากรัฐก็จะมีชาติ มีเพียงข้อตกลงร่วมกันของมนุษย์ที่ได้รับการครอบงำของความแตกแยกทั้งหมดที่อาจจะเกิดขึ้นจากการลงโทษของประวัติศาสตร์” (Mussolini, 2006: 42)

ดังนั้น มุสโสลินีจึงได้มองว่าคำว่า ‘ชาติ’ เป็นเรื่องที่ “... ไม่สามารถที่จะเข้าใจได้นอกจากอยู่ในรูปของรัฐ” (Mussolini, 2006: 41 - 42)

หากเปรียบเทียบความคิดระหว่างมุสโสลินี และจอมพล ป. พิบูลสงคราม เฉพาะเรื่องรัฐและชาติ ดังกล่าวแล้ว เราจะพบว่ามีความแตกต่างกัน เพราะถึงแม้จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะใช้กลไกรัฐ ทั้งที่เป็นทางการผ่านกฎหมาย กระทรวง หรือหน่วยงานต่างๆ เช่น สภาวัฒนธรรม และที่ไม่เป็นทางการผ่านการสร้างวัฒนธรรมใหม่ ๆ เช่น การยกเลิกการกินหมาก และการบีบให้แต่งกายแบบที่รัฐบาลต้องการ เพื่อบังคับจิตวิญญาณ และชีวิตของพลเมือง ให้สูงกว่าสัญญาชาติญาณตามธรรมชาติ ดังที่ได้กล่าวถึงก่อนหน้านี้

และแม้จะมีคำอธิบายที่ว่า การเปลี่ยนชื่อ “สยาม” เป็น “ไทย” ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และกลุ่มของเขานั้น มีความหมายกว้างครอบคลุมทั่วทั้งดินแดนโดยไม่มีการแบ่งแยก ดังประกาศในรัฐธรรมนูญฉบับที่ 3 ที่กล่าวว่า “ข้อหนึ่ง ให้เลิกการเรียกชาวไทยโดยใช้ชื่อที่ไม่ต้องตามชื่อเชื้อชาติและความนิยมของผู้ถูกเรียก ข้อสอง ให้ใช้คำว่าไทยแก่ชาวไทยทั้งมวลโดยไม่มีการแบ่งแยก” (นครินทร์, 2533: 226)

แต่การที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้วันชาติ คือวันที่ 24 มิถุนายน 2482 เป็นวันประกาศรัฐธรรมนูญฉบับแรก ซึ่งมีเนื้อหาในการเปลี่ยนชื่อประเทศ เพลงชาติ ประชาชน และสัญญาชาติ จาก “สยาม” เป็น “ไทย” และในวันเดียวกันนี้รัฐบาลถือเป็นวันเฉลิมฉลองการทำสนธิสัญญากับนานาประเทศใหม่และเป็นวันที่ไทยมีเอกราชสมบูรณ์ รวมทั้งยังเป็นวันทำพิธีวางศิลาฤกษ์ สร้างอนุสาวรีย์ “ประชาธิปไตย” ขึ้นอีกด้วย (นครินทร์, 2533: 224) นั้น ถูกมองว่ามีเบื้องหลังหรือวาระซ่อนเร้นบางประการ โดยวาระซ่อนเร้นในการเปลี่ยนนามประเทศ จาก “สยาม” เป็น “ไทย” ก็คือ มาตรการที่จะต่อสู้กับคณะเจ้า และระบอบราชาธิปไตยที่มีอุดมการณ์หลักของราชาชาตินิยม และวาระซ่อนเร้นของการยกย่องเชิดชู “ความเป็นไทย” “เผ่าไทย” “ชนชาติไทย” ก็คือการตอกย้ำอัตลักษณ์ “ไทย” ที่สามารถกดทับอัตลักษณ์ของเผ่าพันธุ์หรือชาติพันธุ์อื่นๆ อันหลากหลายในดินแดนที่เป็นขอบเขตของประเทศไทย เช่น ชาวลาว คนเมือง คนอีสาน มอญ เขมร กูย แต่จิว กวางดั่ง สกเกี้ยน ไหล่ลำจาม ชาว มลายู ชาวกูย มอแกน กะเหรี่ยง ปะหล่อง มูเซอร์ อะซำ ฯลฯ (ชาญวิทย์,

2550: 24 - 25) รวมไปถึงการนำเสนอความยิ่งใหญ่ของ “คนไทย” ในต่างประเทศ ดังที่หลวงวิจิตรวาทการให้ความเห็นไว้ในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่จันทร์ที่ 8 พฤษภาคม 2482 ไว้ว่า “...ในระหว่างที่ข้าพเจ้าไปอินโดจีนได้ไปถึงที่ๆ คนไทย อยู่ พวกนี้พูดสำเนียงไทยดีกว่าชาวเขียงใหม่ และมีจำนวนประมาณ 6 แสนคน พวกนี้ก็เข้าใจว่าเขาเป็นคนไทย...” (ชาญวิทย์, 2550: 45) ในขณะที่ข้ออ้างเรื่องของการใช้คำว่า “ไทย” ในความหมายของรัฐที่แสดงถึงสิ่งเฉพาะและสิ่งสมบูรณ์ นั้น เป็นเพียงมายาคติของการสร้างอุดมคติที่หลอกล่อให้ประชาชนเข้าใจว่าได้ไปถึงเรียบร้อยแล้วเท่านั้น ซึ่งถ้ามองในแง่ี้ การเปลี่ยนชื่อ “สยาม” เป็น “ไทย” จึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับชาติมากกว่าความเป็นรัฐ และยังแตกต่างจากความคิดในเรื่องรัฐและชาติของมุสโสลินีด้วย

3.2 ความคิดเรื่องพลเมือง

ฟาสซิสต์มีความเชื่อเรื่องเสรีภาพของพลเมืองว่าต้องควบคู่ไปกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ภายในรัฐเท่านั้น โดยถือเป็นสิทธิพิเศษที่ทุกคนจะได้รับหลังจากชัยชนะในการต่อสู้ตามหน้าที่ในการปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวมของพลเมืองที่อยู่ภายในรัฐในแต่ละครั้ง ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์ในบริบทต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันได้ตลอดเวลา และมุสโสลินีเชื่อว่าเสรีภาพของพลเมืองภายในกรอบของรัฐดังกล่าวนี้จะมีมากกว่าเสรีภาพของปัจเจกที่อาศัยอยู่อย่างโดดเดี่ยวซึ่งไม่ได้รับการคุ้มครองโดยรัฐด้วย ในขณะที่ความเท่าเทียมกันของมนุษย์ภายในรัฐเป็นเรื่องที่ฟาสซิสต์ยืนยันว่าไม่มีจริง เพราะฟาสซิสต์เชื่อว่าในประวัติศาสตร์ของสังคมหนึ่งๆ จะมีคนกลุ่มน้อยเพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้น ที่เป็นผู้มีความสามารถในการกำหนดจริยธรรมของสังคม หรือก็คือเป็นผู้ที่เริ่มต้นการรวบรวมผู้คน จนพัฒนาไปสู่การก่อรูปของรัฐที่มีจิตวิญญาณ และระบบจริยธรรมที่เป็นหนึ่งเดียวกันขึ้นมาได้ และวิธีการที่เหมาะสมที่สุดในการใช้ตัดสินใจประเด็นต่างๆ ที่อยู่ภายในรัฐ จึงต้องเป็นเรื่องในเชิงคุณภาพ นั่นก็คือการตัดสินใจที่เคารพต่อประวัติศาสตร์ที่ก่อรูปรัฐขึ้นมา เพราะแม้ว่าประวัติศาสตร์จะได้แสดงให้เห็นการกำหนดจริยธรรมและความสัมพันธ์ที่เป็นเรื่องของคนเพียงคนเดียวหรือกลุ่มคนเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น แต่ประวัติศาสตร์ก็ยังแสดงให้เห็นการยอมรับของผู้คนทั้งหมดที่มีต่อระบบจริยธรรมและความสัมพันธ์ที่คนจำนวนน้อยนั้นๆ ได้

สร้างเอาไว้อีกด้วย และการเคารพประวัติศาสตร์ที่ก่อรัฐช้างต้น จึงเป็นการให้อำนาจในการตัดสินใจเรื่องราวหรือความขัดแย้งต่างๆ แก่รัฐซึ่งเป็นสิ่งที่ตกทอดมาจากประวัติศาสตร์ดังกล่าว

เช่นเดียวกับมุสโสลินี การควบคุมและจำกัดเสรีภาพพลเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามในเรื่องต่างๆ ที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ 11 ฉบับและตามคำสั่งต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ การประกอบอาชีพ ประเพณีวัฒนธรรม ล้วนแล้วแต่เป็นการให้เสรีภาพภายใต้ขอบเขตของบริบททางสังคมการเมือง ที่ต้องการทำให้ความเป็นรัฐแบบหลังสมบูรณาญาสิทธิราชย์เข้มแข็ง ตัวอย่างเช่น การควบคุมการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลในหนังสือพิมพ์ ก็เพื่อให้รัฐบาลประชาธิปไตยของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีเสถียรภาพ ซึ่งจะทำให้รัฐมีความสามารถนำพลเมืองให้ปฏิบัติตามกฎของศีลธรรมที่ละทิ้งผลประโยชน์ส่วนตัวได้ ดังนั้น สังคมเช่นนี้จึงไม่ใช่สังคมที่เท่าเทียมกันตามความคิดของตะวันตก เพราะเป็นสังคมที่มีผู้นำ คือจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่เป็นผู้กำหนดจริยธรรมและความสัมพันธ์ในสังคม ผ่านการรวบรวมจิตวิญญาณและระบบจริยธรรมที่เป็นหนึ่งเดียวกันของพลเมืองทั้งหมด เช่น การยกเลิกการกินหมากที่เป็นที่คุ้นเคยกันของประชาชนในขณะนั้น ซึ่งท้ายที่สุดแล้วก็คือผู้ที่ยอมรับปฏิบัติตามระบบจริยธรรมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นั่นเอง

3.3 รูปแบบการปกครอง

อันที่จริงแล้วสำหรับมุสโสลินี รูปแบบการปกครองไม่ได้เป็นเรื่องที่มีความสำคัญเหนือกว่าเนื้อหาของแนวคิดฟาสซิสต์ รัฐจะเลือกใช้รูปแบบการปกครองแบบใดระหว่าง รูปแบบราชาธิปไตย สาธารณรัฐ และประชาธิปไตย นั้นขึ้นอยู่กับว่ารูปแบบการปกครองดังกล่าวสามารถเอื้ออำนวยให้รัฐเป็นเจ้าของอำนาจและสามารถใช้อำนาจเพื่อส่วนรวมได้อย่างเด็ดขาด และพลเมืองก็ต้องยอมรับการใช้อำนาจของรัฐอย่างเป็นเอกภาพเดียวกัน แต่ทั้งนี้ มุสโสลินีมองว่ารูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่คำนึงถึงปริมาณ หรือประชาธิปไตยที่เน้นเฉพาะการเลือกตั้งนั้น ถึงอย่างไรก็ไม่สอดคล้องกับแนวคิดฟาสซิสต์ เพราะจะนำไปสู่การผูกขาดและทรราช

ดังที่มุสโสลินีมองว่า

“...ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่ไม่มีเกียรติยศที่ถูกรบกว

โดยกษัตริย์จำนวนมากผู้ซึ่งในบางครั้งก็ผูกขาด มีลักษณะเป็นทรราช และเป็นอันตรายมากกว่าผู้ที่เป็นทรราชเองเสียอีก สิ่งนี้อธิบายได้ว่าทำไมฟาสซิสต์ ... ถึงได้ละทิ้งรูปแบบการปกครองแบบสาธารณรัฐที่เป็นอยู่ดังกล่าวก่อนการยึดอำนาจโรม เพราะเชื่อมั่นว่ารูปแบบการปกครองไม่ได้เป็นเรื่องมีความสำคัญเหนือกว่าอีกต่อไป และเพราะการศึกษาเกี่ยวกับราชาธิปไตยและสาธารณรัฐทั้งในอดีตและปัจจุบันก็แสดงให้เห็นว่า ทั้งราชาธิปไตยและสาธารณรัฐต่างก็ไม่สามารถถูกลบความเห็นได้ว่าเป็นสายพันธุ์ย่อยที่เปราะบาง แต่ว่าทั้งสองนั้นล้วนเป็นรูปแบบของการปกครองที่แสดงให้เห็นวิวัฒนาการทางการเมือง ประวัติศาสตร์ ประเพณี และจิตวิทยาของรัฐที่ใช้รูปแบบการปกครองนั้น” (Mussolini, 2006 : 21 – 22)

ในส่วนของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม แม้เราจะพบข้อเขียนจำนวนมากแสดงให้เห็นถึงอคติที่มุ่งวิพากษ์วิจารณ์จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในเชิงลบ ซึ่งเกิดจากการอธิบายสาเหตุผลลัพธ์โดยไม่เข้าใจระบบเหตุผลและหลักการที่กำกับการกระทำต่างๆ ของมนุษย์ ภาพของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงกลายเป็นผู้บิดเบือนเจตนารมณ์ของการปฏิวัติประชาธิปไตย เป็นผู้นำที่คลั่งชาติ และนิยมการใช้อำนาจแบบ “เผด็จการ” ตามแบบฉบับของผู้นำทางการเมืองทหาร (นครินทร์, 2533: 228)

แต่ถ้าพิจารณาจากระบบความคิดและเหตุผลที่ใช้อธิบายการกระทำในยุคขณะนั้น เราอาจกล่าวได้ว่า บทบาททางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความสัมพันธ์ที่สืบทอดต่อจากการปฏิวัติ 2475 ผ่านความผูกพันอย่างแนบแน่นกับความพยายามเปลี่ยนแปลงระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นประชาธิปไตย ภายใต้รัฐธรรมนูญ ดังนั้น รัฐนิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงไม่ใช่สิ่งที่มุ่งทำลายการปฏิบัติและระบอบประชาธิปไตย (นครินทร์, 2533: 229) แต่ในทางตรงกันข้าม

“รัฐนิยมเป็นเครื่องเชิดชูระบอบประชาธิปไตย เพราะรัฐนิยมยึดถือมติอันแท้จริงของปวงชน ระบอบประชาธิปไตยซึ่งรับมติดังมาจากปวงชนนั้น เป็นระบอบประชาธิปไตยที่ถ่องแท้” (แถมสุข, 2544: 229 – 230)

“... รัฐนิยมไม่ได้เกิดมาจากความคิดที่จะรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชน แต่ตรงกันข้าม รัฐนิยมเกิดจากความคิดที่เคารพต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เกิดจากความคิดที่จะทำให้คนไทยเป็นไทยจริงๆ เกิดจากความคิดที่ให้อำนาจแก่มหาชน โดยถือว่ามติมหาชนเป็นศาลสูงสุด และความคิดอันนี้เป็นหลักอันถูกต้องถาวรแท้ของระบอบประชาธิปไตย...” (แถมสุข, 2544: 230)

เมื่อประมวลเนื้อหาข้างต้นแล้ว การวิเคราะห์ในส่วนนี้จึงต้องมุ่งพิจารณาว่า รูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม สนับสนุนนั้นมีเนื้อหาเช่นเดียวกับรูปแบบการปกครองประชาธิปไตยแบบที่ฟาสซิสต์ให้การยอมรับหรือไม่ ซึ่งผู้ศึกษามองว่าแนวคิดในเรื่องรูปแบบการปกครองของมุสโสลินีสอดคล้องกับการดำเนินบทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในเรื่องเดียวกัน ภายใต้ข้อสนับสนุน 2 ประการ

ข้อสนับสนุนประการแรก เราไม่อาจเหมารวมได้ว่าประชาธิปไตยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่เน้นมติมหาชนจากปาฐกถาเรื่องรัฐนิยมข้างต้นก็คือประชาธิปไตยที่เน้นปริมาณโดยการใช้กลไกการเลือกตั้ง อันเป็นรูปแบบการปกครองที่แนวคิดฟาสซิสต์ปฏิเสธ เพราะจากข้อเท็จจริงตามประวัติศาสตร์แล้ว จอมพล ป. พิบูลสงคราม เพิ่งจะได้สนับสนุนให้มีระบบพรรคการเมือง และยกเลิกรูปแบบสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแต่งตั้ง หรือที่เรียกว่าประเภทที่ 2 โดยเปลี่ยนให้ใช้รูปแบบเลือกตั้งเพียงอย่างเดียว ในช่วงปลายของอำนาจทางการเมืองแล้วเท่านั้น อีกทั้งยังมีการวิเคราะห์อีกด้วยว่า การยื่นเสนอแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อยึดบทเฉพาะกาล ในปี พ.ศ.2483 ให้ขยายเวลาในการคงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 นั้น มีจอมพล ป. พิบูลสงคราม อยู่เบื้องหลัง (สุรจุม, 2536: 58 - 61)

ประการที่สอง จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีแนวโน้มที่จะใช้รูปแบบการปกครองเพื่อเป้าหมายในการเอื้ออำนวยให้รัฐเป็นเจ้าของอำนาจและสามารถใช้อำนาจเพื่อส่วนรวมได้อย่างเด็ดขาด และพลเมืองก็ต้องยอมรับการใช้อำนาจของรัฐอย่างเป็นทางการเดียวกัน เช่นเดียวกับแนวคิดฟาสซิสต์ของมุสโสลินี เพราะการที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังคงสนับสนุนให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบที่ 2 ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันได้ว่า การแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบที่ 2 โดย

พระมหากษัตริย์นั้น ก็คือการเลือกของนายกรัฐมนตรี เพื่อรักษาสถานะทรัพยากรทางอำนาจ อันนำไปสู่การสร้างควมมั่นคงทางอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งสะดวกต่อการใช้อำนาจในการสนับสนุนให้พลเมืองเสียสละและทิ้งผลประโยชน์เพื่อส่วนรวม ตามที่ได้อธิบายไว้แล้วในหัวข้อต่างๆ ข้างต้น นั่นเอง (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน สุรวุฒิ, 2536: 58 - 61)

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การอธิบายแนวคิดฟาสซิสต์ของมุสโสลินี กับบทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามผ่านแง่มุมของจิตวิญญาณ ชีวิตของพลเมือง และรัฐ สามารถสรุปได้ตามตารางด้านล่าง อย่างไรก็ตาม การศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในบทความวิจัยนี้ อาศัยหลักฐานเชิงรูปธรรมที่ปรากฏออกมาภายนอกเท่านั้น จึงไม่สามารถอธิบายความคิดของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ดำรงอยู่ภายในได้

ตารางสรุปการอธิบายบทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตามแนวคิดที่แสดงของมูสโสลินี

ประเด็น	แนวคิดฟาสซิสต์ของมูสโสลินี	บทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม
อิตาเลียน - เนื้อหาของจิตวิญญาณ	เน้นที่การผลิตคนให้มนุษย์เสียสละและทิ้งผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม อันเป็นชีวิตที่สูงส่งกว่าการทำตามสัญชาตญาณตามธรรมชาติ ผ่านการสร้าง รักษาและพัฒนาปรับปรุงกระบวนการทางจิตวิญญาณ	สอดคล้องกับมูสโสลินี โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ 1. เนื้อหาของจิตวิญญาณแบบเสียสละและทิ้งประโยชน์ส่วนตนที่กำหนดเป็นนโยบายทางตรง 2. เนื้อหาของจิตวิญญาณแบบเสียสละและทิ้งประโยชน์ส่วนตนที่กระทำผ่านนโยบายทางอ้อม เช่น การจัดระเบียบวัฒนธรรมการแต่งกาย
- กระบวนการทางจิตวิญญาณ	กระบวนการทางจิตวิญญาณกระทำผ่านการต่อสู้ทั้งที่ใช้ความรุนแรงและไม่ใช้ความรุนแรง ทั้งที่สามารถมองเห็น ได้ในเชิงประจักษ์และที่ไม่สามารถมองเห็นได้ จึงทำได้โดยการบังคับให้อยู่ในระเบียบวินัย และการใช้อำนาจหน้าที่	สอดคล้องกับมูสโสลินี การบังคับให้อยู่ในระเบียบวินัยนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำเนินการใน 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ใช้อำนาจบังคับอย่างเห็นได้ชัด และรูปแบบของการต่อสู้ทางความคิด ได้แก่ การใช้คำขวัญ บทเพลง บทกวี วาทยกรรม คำผู้นำราชการสนทนา การใช้สัญลักษณ์ คำแนะนำ แบบเรียน และศิลปวัฒนธรรม สำหรับการใช้อำนาจหน้าที่ กระทำผ่านกรมโฆษณาการ สภาวัฒนธรรม หลาวจิหวาการ และการใช้อำนาจหน้าที่ของรัฐในเรื่องอื่นๆ เช่น การควบคุมหนังสือพิมพ์ และการสั่งงานผ่านกระทรวงที่เกี่ยวข้อง
- สถานะทางความคิดทางการเมือง เมื่ออธิบายจากความคิดเรื่องจิตวิญญาณ	การที่ฟาสซิสต์ของมูสโสลินีได้ผสมกลมกลืนข้อเท็จจริง และคุณค่า รวมถึงวิถีทางและจุดหมายปลายทาง ตามบริบทของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์อิตาลีเข้าด้วยกัน ชุดของความคิดแบบฟาสซิสต์จึงมีสถานะเป็นความคิดทางการเมืองหนึ่งที่ตั้งรกรากอยู่ในช่วงเวลานั้น	สอดคล้องกับมูสโสลินี เนื่องจากผู้วิจารณ์บทบาททางการเมืองดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงภาพพจน์ผสมกลมกลืนเข้ากับบริบททางการเมืองก่อนหน้านี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า บทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็คือการแสดงออกของความคิดทางการเมืองแบบจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งมีลักษณะที่ได้คลึงกับชุดความคิดทางการเมืองของมูสโสลินี ยกเว้นเรื่องรัฐ ในหัวข้อสังคมการเมือง

ความคิดเรื่องชีวิตของพลเมือง หน้าที่ และประวัติศาสตร์	พลเมืองแบบฟาสซิสต์คือพลเมืองที่ซื้อหลักดินแดนเองให้สูงส่งกว่า ญักรวรรชาติที่ทำให้มนุษย์เห็นแก่ตัว จึงทำให้ได้โดยการเสียสละและ ละทิ้งผลประโยชน์ส่วนตัวส่วนรวม	สอดคล้องกับมุสโสลินี การปรับปรุงชีวิต ของพลเมือง ตามแนวทางของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องกระทำทั้งจากภายนอก คือ การสร้างร่างกาย และภายใน ที่เน้นไปทางการ เปลี่ยนความคิดด้านการปรับปรุง วัฒนธรรม
- หน้าที่ของพลเมือง	หน้าที่ของพลเมืองคือการปฏิบัติและต่อสู้ด้วยความเห็นแก่ตัวตาม ธรรมชาติ	สอดคล้องกับมุสโสลินี
- ประวัติศาสตร์กับพลเมือง และ หน้าที่ของพลเมือง	มุสโสลินีมองว่าประวัติศาสตร์คือคัมหม่อมใจกับ พลเมือง และ หน้าที่ของพลเมือง	สอดคล้องกับมุสโสลินี โดยประวัติศาสตร์ที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยกมานั้น ส่วนที่เกี่ยวข้องกับ ประวัติป. โดยและการสร้างความเป็นสมัยใหม่
สังเกตการเมือง		
- ความคิดเรื่องรัฐและชาติ	เน้นรัฐบาลกว่าชาติ เพราะรัฐเป็นที่รวมของพลเมืองและจิตวิญญาณ แบบฟาสซิสต์ ซึ่งค่อนข้างพัฒนาเป็นชาติในภายหลัง	แตกต่างจากมุสโสลินี จอมพล ป. พิบูลสงคราม พยายามรวมความเป็นชาติที่หลากหลายเข้าเป็น ชาติเดียวกัน นั่นคือ “ชาติไทย” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับความเป็น ชาติมากกว่ารัฐ อีกทั้งยังไม่สะท้อนถึงประวัติศาสตร์ของความเป็นรัฐภายใต้ ขอบเขตดินแดนที่เรียกว่าไทยในปัจจุบัน
- ความคิดเรื่องพลเมือง	พลเมืองต้องอยู่ภายในรัฐ สถานที่ซึ่งทำให้พลเมืองมีเสรีภาพภายใต้ การคุ้มครองของรัฐ	สอดคล้องกับมุสโสลินี เสรีภาพของพลเมืองเป็นเสรีภาพที่อยู่ภายใต้การคุ้มครองของรัฐ เช่น เสรีภาพในการเสนอข้อหาทางหนังสือพิมพ์จะต้องได้รับการอนุญาตและยืนยันก่อน เมื่อหาในนั้นไม่กระทบต่อความมั่นคงของรัฐ
- รูปแบบการปกครอง	รูปแบบการปกครองใดก็ได้ที่ทำให้ทำให้รัฐสามารถใช้อำนาจเพื่อ ส่วนรวมได้อย่างเด็ดขาด และพลเมืองยอมตามอำนาจนั้น	สอดคล้องกับมุสโสลินี จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่สนับสนุนประชาธิปไตยที่นับปริมาณ แต่นั่น คุณภาพที่จะทำให้รัฐ ใช้อำนาจได้อย่างเต็มที่

บรรณานุกรม

- ก้องสกล กวินรวีกุล. (2545). **การสร้างร่างกายพลเมืองไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481 – 2487**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2544). **ประวัติการเมืองไทย 2475 – 2500 (พิมพ์ครั้งที่ 3)**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (บรรณาธิการ). (2550). **เส้นทางเดินของนาม: จากสยามเป็นไทย – นามนั้นสำคัญมากจะนี้หรือ**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ฤดีชนก ธิพันธ์. (2546). **ละครหลวงวิจิตร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แถมสุข นุ่มนนท์. (2544). **เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2533). **ความคิด ความรู้ และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475**. กรุงเทพฯ: สถาบันสยามศึกษา.
- นพรัตน์ ตฤณชาติวณิช. (2536). **การวิเคราะห์คำขวัญในฐานะกลไกการสร้างอุดมการณ์ของรัฐ ในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีดี เถาะบุตร. (2530). **การจัดการศึกษาผู้ใหญ่กับนโยบายสร้างชาติของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงปี พ.ศ. 2481 – 2487**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีดา วังมี. (2543). **รัฐไทยกับการกล่อมเกลாத่างการเมืองผ่านแบบเรียน ในช่วง พ.ศ. 2475 – 2487**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรวรรณ ทองสุกร. (2548). **วาทกรรมชาตินิยมจอมพล ป. พิบูลสงคราม**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุนทนา ศักดิ์ชัยสมบูรณ์. (2540). **เพลงไทยสากลตามนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุวิมล พลจันทร์. (2531). **กรมโฆษณาการกับการโฆษณาอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อดิพร สุขสมนิตย์. (2543). **อิทธิพลของลัทธิชาตินิยมที่มีต่อหลักสูตรและการเรียนการสอนวิชาดนตรี – นาฏศิลป์ ในระดับประถมศึกษา สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เทียมจันทร์ อ้าแหว. (2521). **บทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.2475 – 2487)**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Mussolini, B. (2006). *The Doctrine of Fascism*. NewYork: Howard Fertig.
- ชลธิศ วีระจิติ. (2549). *Political Philosophy*, บรรยายในวิชา ความคิดทางการเมืองและสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)
- สุรวุฒิ บัดไธสง. (2536). **อำนาจและทรัพยากรทางการเมือง: ศึกษากรณีจอมพล ป. พิบูลสงคราม**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒนประสานมิตร.